

LA CARITAT DELS CRISTIANS EN LA HISTÒRIA.

Mn. Joan Galtés i Pujol

Un extret de la conferència

Comença amb el testimoniatge de l'Escriptura, del resum que fa Jesús del precepte de la caritat, amb l'afirmació, amb què sintetitza el que venia expressat en la Llei de Moisès: "*Estima el Senyor, el teu Déu, amb tot el cor i estima el proïsme com a tu mateix*" (Mt 22,34-39), i recorda també la formulació del manament nou: "*Un manament nou us dono: que us estimeu els uns als altres, tal com jo us he estimat. En això coneixerà tothom que sou deixebles meus, si us teniu amor els uns als altres*" (Jn 13,34-35). I mostra com l'Església, fidel al Senyor des del primer moment ha viscut la caritat com element essencial de la vida cristiana, i l'ha expressat amb una triple acció: l'anunci de la Paraula (*el martyrion* o el *kérygma*), la celebració dels sagraments (*leitourgia*) i el servei de la caritat (*diakonia*). Com ha indicat Benet XVI en l'encíclica dedicada a la caritat: "La caritat pertany a la natura íntima de l'Església i és la manifestació irrenunciable de la seva pròpia essència".

I això es viu a Jerusalem: "*La multitud dels creients tenia un sol cor i una sola ànima i cap d'ells considerava com a propis els béns que posseïa, sinó que tot estava al servei de tots*" (Ac 4,32) i coneixem per sant Pau la col·lecta feta entre les comunitats hel·lèniques, d'Àcia i Macedònia, en favor de la comunitat de Jerusalem (cfr. Rm 15,25-26).

Es descriu la continuïtat d'això en l'època dels Pares dient que "és comú en el pensament dels Pares que el ric no és amo de la seva riquesa sinó administrador, perquè les riqueses pertanyen a Déu". I a partir del s. IV "trobem tractats els grans temes socials: la dignitat humana, la igualtat essencial dels éssers humans, la funció social de la propietat privada, la comunicació de béns, la dignitat del treball... com a qüestions inseparables de la fe cristiana".

Explica com es va desenvolupar la presentació del tema de les obres de misericòrdia, que són "propostes que fa la S. Escriptura, repeses en l'època patristica i sistematitzades a l'edat mitjana", i que la tradició ha concretat en dos septenaris: les espirituals i les corporals. Subratlla que han de ser practicades personalment i també a nivell comunitari. I en el repàs que fa de tota la història de l'Església, es fixa en unes i altres. I a partir sobretot del s. XIII moltes disposicions sinodals demanen que s'ensenyin a tots els fidels les obres de misericòrdia. Una d'elles és la de rescatar captius, i a més de recordar les iniciatives que van donar lloc a la fundació dels ordes dels trinitaris i dels mercedaris, al·ludeix a la preocupació pastoral d'alguns bisbes per aquest tema, com el bisbe Vives de Barcelona (s. X) qui, a més de restaurar la diòcesi, després de la ràtzia d'Al-Mansur, s'ocupà de redimir captius que eren a Còrdova.

Un precedent interessant de formes que després han sorgit ha estat el de les institucions de beneficència a redós de diverses diòcesis de Catalunya i després a València i les Illes, que han rebut el nom de "pia almoïna", que ofería de vegades centenars d'àpats i diners als pobres, i se'n conserva encara restes arquitectònics.

Al llarg de l'edat mitjana sorgeixen xarxes d'hospitals promoguts als diversos bisbats, alguns d'ells responen a la necessitat de tenir cura dels afectats per la lepra, que havien acrescut per la major relació amb països de l'Orient mitjà. Alguns porten el nom de Sant Llàtzer, el seu patró, com el de Barcelona, a l'actual plaça del Pedró. I també per a altres malalties infeccioses. I es passà als hospitals de caritat, que s'acostaven a la idea moderna. Com en el cas del de la Santa Creu a Barcelona. També van sorgir hospitals per als expòsits, i en un d'ells s'inicià el sistema del "torn" o "ruota", que contribuï a salvar la vida a molts infants, que així no serien llençats al Tíber.

En el tema de la pau i la guerra, la intervenció de l'Església ajudà a limitar els estralls de la guerra. En el sínode de Toluges, presidit per l'abat Oliba, bisbe de Vic, es dictaren les normes sobre "Pau i Treva" que imposava un cessament de les hostilitats en determinades circumstàncies, com en alguns temps litúrgics. Amb tot s'estava lluny d'una actitud incondicionalment contrària a la guerra, ja que es teoritzava sobre la guerra justa i s'ha hagut d'arribar als nostres dies perquè quedí clara la posició dels pontífexs, que han intentat evitar algunes grans guerres: Benet XV, Pius XII, o Pau VI, el qual, com a fruit del Vaticà II va crear la Comissió Pontifícia Justícia i Pau, transformada després per Joan Pau II en Pontifici Consell, i recordem els esforços d'aquest per evitar algunes guerres, com la de l'Iraq.

És poc conegut el debat renaixentista sobre la caritat i l'assistència als pobres, que respon a les grans transformacions socials de l'època, i en el qual intervenen alguns destacats humanistes, com Joan Lluís Vives, Erasme i Tomàs More, que donen una nota moderna al debat, que influirà més endavant em els autors del segle de les llums, i es proposa conscienciar la societat sobre els problemes de la pobresa i donar-hi una solució més satisfactòria, motivar les autoritats públiques, i també evitar abusos, i així tractar d'evitar la mendicitat. També hi ha iniciatives noves com les tenen relació amb el teòleg català Josep Giginta, que portaren a la creació de Cases de Misericòrdia. Va ser una època en què apareixen tres grans figures: Joan de Déu, Camil de Lel·lis i Vicenç de Paül, que van contribuir a la creació i gestió de grans hospitals i van donar-hi un estil de molta humanitat. Amb l'últim va col·laborar Lluïsa de Merillac en la fundació de les Filles de la Caritat que inspiraren moltes altres institucions religioses, i són com el precedent de les modernes infermeres. Parlava de "visitar els pobres amb la convicció que visiteu en ells el mateix nostre Senyor Jesucrist".

Dins l'epígraf d'una caritat racional es recorda també la sol·licitud cristiana per educar els infants i donar a tots, també als pobres, les mateixes possibilitats que als altres. En aquest sentit, la preocupació de sant Josep de Calassanç, aragonès nascut a Peralta de la Sal, a la Ribagorça, que llavors pertanyia al bisbat d'Urgell, que obrí a Roma una escola gratuïta, i fundà així les Escoles Pies. I després han seguit nombroses altres fundacions encaminades a això mateix.

Vingué el moment d'estar presents en l'època de la revolució industrial i de les seves conseqüències, davant un triple problema de les Esglésies cristianes: respondre a les objeccions doctrinals presents en àmbits universitaris, buscar la manera adequada de reconciliar-se amb una revolució liberal recolzada en el poder politicoeconòmic i comprendre la mentalitat dels obrers en la qüestió social, i destriar el que calgués en els

programes que portaven el nom de socialisme. Ha estat el moment de passar revista a algunes de les encíclics pontificies a què l'evolució de les coses va donar lloc, i copsar-ne la intenció: la *Quanta cura* de Pius IX quan denuncia no només la il·lusió d'un socialisme que pretenia substituir l'Església per l'Estat, sinó també el caràcter pagà del liberalisme econòmic que prescindia de la moral en les relacions entre el capital i el treball. I també la "*Rerum novarum*" de Lleó XIII, de 1891 on, entre altres ensenyaments, s'atribueix a l'estat el paper de promotor del bé comú, es reconeix el dret natural a la propietat privada però també se'n subratlla el valor social, es reconeix el dret dels obrers al salari just i s'accepta el dret del treballador a associar-se. I passant per altres encíclics s'arriba al Concili Vaticà II i, a més dels documents que n'han emanat, ha donat ocasió al *Compendi de la Doctrina Social de l'Església* que recull molts elements.

Juntament amb això, durant els segles XIX i XX es destaca la feina que s'ha realitzat en la societat, en la teoria i en la pràctica, de vegades amb més seguretat i altres amb audàcia, per part de bisbes, sacerdots i laics, professors i especialistes, i homes d'acció, tan en el món empresarial com en el sindical, particularment a Alemanya –Ketteler-, a França –Lamennais, Ozanam o Harmel-, a Itàlia, amb don Bosco, o Josep Cottolengo, i amb un obligat esment d'alguns que han treballat a la Península Ibèrica: el jesuïta pare Vicent, que fundà a Manresa els cercles d'obriers, i promogué Caixes d'estalvis, o el pare Manjón que creà les Escoles del Avemària a Granada.

A la fi es tracta del darrer segle, que ha vist consolidar-se les grans organitzacions dels estats pel que fa a la seguretat social i l'assistència i també ha vist multiplicar-se l'acció social i caritativa de l'Església, i podem afirmar que "aquest darrer segle ha estat un segle de màrtirs i de testimonis de la caritat cristiana".

Per a acabar, el ponent vol assenyalar alguns punts fermes de l'exercici de la caritat que es manifesten en aquest breu recorregut per la història. I aquestes són les seves paraules:

1er. La caritat pertany a la natura íntima de l'Església i és la manifestació irrenunciable de la seva pròpia essència, com ha indicat el papa Benet XVI, en la seva primera encíclica *Deus caritas est* (25). No es tracta, doncs, d'una mena d'activitat assistencial que es pot deixar de fer si la fan altres institucions de la societat.

2on. La caritat té una estructura personal. En un doble sentit: primer, perquè posa en joc la persona i les seves actituds de generositat i disponibilitat. Això fa possible, després, l'organització del servei de caritat i els programes operatius necessaris. A partir de l'entrega de cada persona sorgeixen les iniciatives comunitàries. I els voluntaris que treballen en aquests serveis es fonamenten en la llibertat i disponibilitat personal.

Segon, perquè la caritat s'orienta a la persona, s'adreça de manera desinteressada a la persona de l'indigent, del sofrent, del marginat, i promou la dignitat humana superant qualsevol mena de discriminació de raça, cultura o condició social.

3er. Una caritat organitzada. La caritat és una tasca de cada fidel i ho és també de cada comunitat i de tota l'Església. En conseqüència necessita una organització en vista a un servei ordenat i eficaç.

4art. Una caritat intel·ligent, és aquella caritat que no tan sols acull, sinó que cerca, que examina la societat per descobrir-hi les noves situacions de degradació humana i les noves causes de sofriment físic i moral que es donen en cada moment de la història.

5è. La caritat no queda superada pel desenvolupament de la societat, perquè és una font inesgotable d'estímuls, de motivacions profundes, que pot assegurar un desenvolupament equilibrat i just de la societat. Perquè la caritat no es limita a socórrer el pobre, sinó que estimula la justícia, per lluitar contra aquelles situacions o estructures que causen la pobresa; acompanya la ciència per cercar la veritable promoció de l'home, impulsa la tècnica a posar-se al servei del benestar de totes les persones.

i 6è. La caritat ens fa experts en humanitat. Una Església que durant dos mil anys ha viscut l'amor a Déu i al proïsme, amb fidelitats i a vegades amb inconseqüències, és una *Església experta en humanitat*, tal com la va definir Pau VI en el discurs a les Nacions Unides, el 1965. L'Església és experta en humanitat perquè és feble i defallent, i perquè és el Cos místic de Crist on abunda l'amor i la comunió. Des del començament, les comunitats han procurat ser solidàries i fraternes, considerant cada persona com un germà, més enllà d'ideologies i creences. En cada època han sorgit personalitats rellevants o anònimes que han dedicat la seva vida als altres: són els sants de la caritat, de la fraternitat i de la reconciliació.

El papa Francesc ha renovat el paradigma d'una Església pobra que serveix a tots els éssers humans, especialment els que es troben en les "perifèries"; una Església capaç d'estimar i actuar a favor de tothom, especialment dels més vulnerables; una Església, comunitat de creients que tenen en Crist el model i la força.